

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ФУНКЦІЇ ТА ДЕКОРОВАНОЇ ФОРМИ В АРХІТЕКТУРІ ТА ДИЗАЙНІ

Анотація: В статті аналізується взаємозв'язок функції та декорованої форми в архітектурі та дизайні різних країн та часів. Взаємодія функції і декорованої форми зумовлена внутрішньою логікою розвитку архітектури та декоративно-прикладного мистецтва. Історія взаємозв'язку функції і форми свідчить також про вплив на архітектуру і дизайн певних соціально-економічних чинників і відповідних естетичних поглядів.

Ключові слова: архітектура, дизайн, декоративно-прикладне мистецтво, декор, форма, функція, художні стилі.

Постановка проблеми. В сучасному дизайн-проектуюванні інтер'єрів та предметів побуту, де загальноприйнятим є принцип «форма слідує за функцією», інколи можна спостерігати порушення цього фундаментального положення. Чи є це явище ознакою нашого часу, чи було воно раніше - питання важливе, оскільки досвід минулого завжди залишається актуальним для майбутнього. Здається доцільним коротенько проаналізувати історію взаємозв'язку функції та декорованої форми в архітектурі та дизайні різних країн і стилів.

Аналіз останніх досліджень. Питання зв'язку форми та функції розглядаються з урахуванням особливостей епох Д.С. Матюніної [3]. Історія формування інтер'єру викладена в роботі Соловйєва Н.К.[5]. Та ж проблема взаємодії форми та функції аналізується в книзі В. Папанека [2]. Автор наводить приклади, як не знижуючи функціональності, подати виріб в достойному оздобленні, як не пожертвувати всіма функціональними аспектами виключно заради візуального ефекту. Заклопотаність виключно прикрашанням речей він вважав злочином. Теоретичні засади взаємодії форми та функції в дизайні викладено в підручнику В.Я. Даниленко [1] та навчальному посібнику Шумєги С.С. [6] Ці праці є базовими у вивченні проблеми взаємозв'язку функції та декорованої форми.

Формулювання цілей статті: на базі аналізу зразків архітектурної та мистецької творчості, починаючи зі Стародавнього світу і по наш час, охарактеризувати баланс між функцією, формою і декором цієї форми.

Основна частина. Розглядаючи історію художніх стилів, можна побачити явища порушення принципу «форма слідує за функцією». Беручи до уваги часові рамки давніх періодів, стає зрозумілим, що дослідити прояви даної проблеми у достатньому об'ємі неможливо за умов відсутності збереження більшої кількості предметів тих періодів. Але використовуючи дослідження істориків, викладених у книгах, все ж таки можливо прослідкувати приклади рішення даної проблеми.

Аналізуючи архітектуру та декоративно-прикладне мистецтво Стародавнього Єгипту, стає зрозумілим, що в ті часи не було такої явної переваги декору над функцією предметів, адже тоді увага зосереджувалася виключно на функції речей. Оздоблення з'являлося лише у тому випадку, коли перша основна роль предмету – функція була дотримана. В основі усього була геометрія, прямі лінії, чіткі форми.

Рис. 1. Скринька для коштовностей. Стародавній Єгипет, XI ст. до н.е.

В Стародавній Греції архітектоніка предметів побуту, як і споруд, була яскраво вираженою. Прикладом органічного зв'язку декору з формою слугують численні гончарні вироби з чорнолаковим або червонолаковим розписом. Декорування посудів повністю відповідало ритмічній побудові їх форм і складало єдине художнє ціле. Та ж цілісність лежить і в створенні художнього образу архітектурної споруди. Наприклад, стилізований водостічний жолоб, який, здавалося б, був не придатною для декорування частиною, декорувалася. Його піддавали декору саме для того, щоб він не виділявся б з гарно декорованого даху. Функція водостічного жолоба не порушувалася, навпаки, завдяки цьому зберігалася цілісність архітектурного рішення. Декорування в даному випадку можна визначити як засіб приховування невід'ємних частин конструкції задля уникнення псування загального вигляду. В Стародавній Греції декорована форма і її функція не були антагоністами.

В імператорському Римі (з його крупномасштабними спорудами і прагненням до розкоші та сибаритству) декоруванню інтер'єрів приділялася особлива увага. Це стосувалося і меблів, і предметів побуту. В деяких випадках декорування форми ставало самоціллю, і функція відступала на другий план. На стінах приміщень малювалися фасади палаців, сади, що виднілися через вікна. Коли з'явився новий (декоративний стиль) із зображенням фантастичних і динамічних архітектурних декорацій, була порушена замкненість стіни. Конструктивність давньоримської форми могла бути прихованою декором, але в цілому архітектура Стародавнього Риму базувалася на принципі єдності функції, конструкції та естетики.

В інтер'єрах візантійських храмів декор використовувався дуже активно, оскільки необхідно було вразити людину. В розкішно декорованих храмах люди різних непривілейованих прошарків населення могли відчутися багатими, знаходячись серед багатства. Починається сприймання оформлення інтер'єру не як простого декору, а як речі, за допомогою якої можна впливати на людину, формувати її світогляд.

Романські храми мали досить стриманий декор, який, безумовно, схилявся перед функціональним призначенням споруди - храму, але храму - фортеці. Декорування як зовні, так і в середині, відповідало суворому художньому образу споруди часів феодальних війн.

Готична архітектура і дизайн інтер'єрів, меблів були стилістичним цілим. Декор не ховав ані функцію, ані конструкцію. Недарма доба Відродження в пізні часи свого існування, коли форма почала брати верх над функцією, не змогла гідно оцінити геніальності готичного мистецтва і образливо назвала його мистецтвом готів, тобто диких варварів. Прикладом примату форми над функцією може слугувати знаменита вила Ротонда поблизу Віченци Андреа Палладіо, в якій функціональне призначення кімнат, зручності перебування в них принесено в жертву респектабельності, парадності центральної зали (про що свідчить план споруди). Мовою архітектурних форм вили переконливо розповідається про статус власника цієї навіть не палацової, а звичайної замиської будівлі. Вона нагадує давньоримський храм завдяки крупно масштабності членування об'ємів, високому подіуму з урочистими сходами, монументальним скульптурним зображенням.

Рис.2. Вила Ротонда.1567-1591 рр. Загальний вид, план.

На відзнаку від Пізнього Відродження Раннє Відродження характеризується повагою до функціонального призначення архітектурних споруд і меблів. Споруди цього часу архітектонічні, меблі найрізноманітніші, прості за конструкцією і зручні для використання.

Бароко – це період початку використання інтер'єрів не в якості приміщення для особистого життя, а у якості театру, місця для урочистого життя. В результаті цього апартаменти першого і другого поверхів палаців були розкішно убраними та обставленими, а верхні кімнати залишались пустими, а іноді взагалі не використовувалися – функціональність деяких приміщень взагалі втрачалась. Інтер'єри бароко в основному спостерігались в палацовій архітектурі. Причина виникнення надмірного декору – розкішне оздоблення лише для обраних, чим воно помпезніше та коштовніше, тим людина вважається впливовішою. При цьому варто було знати межу такому показному оздобленню, щоб воно не перетворилося у кітч.

Рококо – стиль декорацій. Люди ховалися за вигаданою несправжньою красою. В цьому стилі можна виділити перебільшення декорування над функціональністю життя. Меблі, безперечно, виглядають дорого, престижно, але все це прикраса, маскарад, такий самий як був у той час в одязі, стилі життя, поведінці. Декор допомагає відійти від реальності, заглибитись у свої штучні світи, чим його більше, тим повніший цей світ.

В період класицизму спостерігається прагнення до простоти, лаконічності форм і декору. Як і в античній Греції, форма слідує за функцією і декор співзвучний їх стриманому діалогу.

В часи ампіру маскарад рококо переходить у інший прояв – пафос. При збереженні функціональності споруд будуються крупномасштабні споруди. З'являється театралізованість в характері декору, ваговитість і перенавантаження символікою та атрибутикою.

Пізніше, вже в період вікторіанського стилю в Англії в 19 ст. з'явилося поняття «страх порожнечі», коли на фоні стилістично невизначеного декору без всілякого організованого порядку розміщувалася велика кількість непотрібних предметів – «речовий інтер'єр». Саме під цим поняттям у ХІХ ст. розглядали дизайн в стилях бароко і рококо, де ця проблема виражалася найпомітніше. Страх пустоти люди сприймали за комфорт, смак і світський тон. За таким декором приховують недосконалість роботи предмету, відсутність необхідної функції, відсутність якісної, продуманої ідеї.

В період еkleктики та історизму об'ємно-просторові рішення архітектурних споруд, окремі елементи декору запозичувались з інших історичних стилів. Надмірне захоплення «художніми формами» вело до спотвореного розуміння сутності конструкції, технічної форми. Штучний симбіоз давно відомої форми та нових матеріалів йшов у розріз з принципом функціональності і часто давав антихудожні рішення. Бачення минулих епох переключували. Передумова відходження функціональності на другий план – незнаходження себе в жодному з стилів - призвело до змішування стилів, іноді зовсім несумісних між собою, до незрозумілого, надмірного декору – кітчю.

Реакцією на еkleктику став новий стиль - модерн. Актуальність і затребуваність цього стилю в наш час свідчить про його великий потенціал, не вичерпаний до початку першої світової війни. В період модерну з'являється раціональний підхід і до функціональності споруд, і до декору з його продуманим рішенням і характерними стильовими ознаками. В цей час починається вивчення технологічних процесів будівництва, з'являються нові будівельні матеріали, якості яких суттєво впливають на декор і архітектурне рішення форм в цілому. Наслідком стає кардинальне неприйняття попередніх стильових канонів.

Життя вимагає змін у типології споруд і у самому процесі проектування. Прототипний метод (проектування за зразком) змінюється проектуванням з урахуванням нових функціональних процесів, які відбуватимуться у відповідному просторі, створеному новими архітектурними формами, оздобленими декором з нових матеріалів (рис. 3).

Рис.3. Бессарабський ринок у Києві. 1912 р.

На початку ХХ ст. необхідність використовувати передові технології для виготовлення простих логічних функціональних форм обумовила появу формули функціоналізму: «форма слідує за функцією». Л. Саллівен сформулював лозунг функціоналізму: «Кожна річ в природі має свою форму...Усюди і завжди форма слідує за функцією – такий закон. Там де незмінна функція, незмінна і форма» [2]. В цей час прагнуть приділити увагу всім аспектам вимог до предметів промислового дизайну. Саме це привело до відмови від прототипного методу проектування на користь іншого - власно проектного, розробленого Петером Беренсом. Естетична виразність розроблених ним предметів промислового дизайну базувалася на гармонійній пропорційності форм та підкресленій красі матеріалів з повною відсутністю декору.

В 1919 р. в Німеччині був створений Баухауз (Дім будівництва) - школа архітектури, дизайну, мистецтва. Головне завдання Баухауза полягало в об'єднанні різних галузей творчої діяльності для створення єдиного гармонійного предметного середовища через гуманізацію та демократизацію суспільства і виховання всебічно розвиненої особистості. Основою творчого методу Баухаузу було злиття форми і функції.

В післявоєнні роки в умовах жорсткої конкуренції з продажу продуктів з однаковою функцією можна спостерігати проблему надмірного декору. Саме яскравий, чисельний декор здавався тоді гарантією того, що даний продукт буде помітніший і буде придбаний саме він.

В 1960-х-1970-х рр. існувала велика кількість напрямів дизайну, які були тісно пов'язані з молодіжними субкультурами. Стиль в різних прошарках населення був багатограним, та в невдовзі виникає постмодерн, який зруйнував правило «форма слідує за функцією», в ньому не було критеріїв гарного і поганого оздоблення, він не поділяв його на високий дизайн і кітч. Але даний стиль не зміг довго існувати без урахування функції, і виник новий стиль – неомодернізм. Таким чином, діалектика формули "функція - форма" продовжує існувати в умовах нового тисячоліття.

Висновки. Єдність та боротьба між собою функції та форми існувала завжди, загострюючись в певні періоди. Відмова від функції заради форми спостерігається як результат дії певних соціально-економічних вимог, відповідних для кожної країни і часу. Саме вони та особистість майстра визначають баланс між функцією, формою і характером декору цієї форми.

Перспективи подальшого дослідження полягають в глибшому вивченні взаємовідношення форми і функції на сучасному етапі і прогнозуванні їх взаємин на найближче майбутнє.

Література

1. Даниленко В.Я. Дизайн: підручник / В.Я.Даниленко. – Харків: ХДАДМ, 2003. - 320 с.
2. Кох В. Энциклопедия архитектурных стилей. Классический труд по европейскому зодчеству от античности до современности. / В.Кох. – М.: 2008 – 528 с.
3. Матюнина Д.С. История интерьера / Д.С.Матюнина. – М.: Академический проект; Культура, 2008. – 581 с.
4. Папанек В. Дизайн для реального мира. / В.Папанек. – К.: Д. Аронов, 2004. – 254 с.
5. Соловьев Н.К. История интерьера. Древний мир. Средние века / Н.К. Соловьев – 3-е изд., испр. – М.: В. Шевчук, 2007 – 384с.
6. Шумега С.С. Дизайн: навч. посіб. / С.С.Шумега. – К.: Центр навчальної літератури, 2004.- 300 с.

Литература

1. Даниленко В.Я. Дизайн: учебник / В.Я.Даниленко. – Харьков: ХДАДМ, 2003. - 320 с.
2. Кох В. Энциклопедия архитектурных стилей. Классический труд по европейскому зодчеству вот античности к современности. / В.Кох. – М.: 2008 – 528 с.
3. Матюнина Д.С. История интерьера: Учебное пособие для студентов вузов по специальности «Дизайн архитектурной среды» / Д.С.Матюнина. – М.: Академический проект; Культура, 2008. – 581 с.
4. Папанек В. Дизайн для реального мира. / В.Папанек. – К.: Д. Аронов, 2004. – 254 с.
5. Соловьев Н.К. История интерьера. Древний мир. Средние века: Учебник / Н.К. Соловьев – 3-ое изд., испр. – М.: В. Шевчук, 2007 – 384с.
6. Шумега С.С. Дизайн: навч. посіб. / С.С.Шумега. – К.: Центр учебной литературы, 2004.- 300 с.

Referens

1. Danilenko V.Ya. Dizayn / V.Ya.Danilenko. – Harkiv: HDADM, 2003. - 320 s.
2. 2. Koh V. Entsiklopediya arhitekturnykh stiley. Klassicheskiy trud po evropeyskomu zodchestvu ot antichnosti do sovremennosti / V.Koh. – M.: 2008 – 528 s.
3. 3. Matyunina D.S. Istoriya interera / D.S.Matyunina. – M.: Akademicheskii proekt; Kultura, 2008. – 581 s.
4. 4. Papanek V. Dizayn dlya realnogo mira. / V.Papanek. – K.: D. Aronov, 2004. – 254 s.
5. 5. Solovev N.K. Istoriya interera. Drevniy mir. Srednie veka / N.K. Solovev – 3-e izd., ispr. – M.: V. Shevchuk, 2007 – 384s.
6. 6. Shumega S.S. Dizayn / S.S.Shumega. – K.: Tsentr navchalnoyi literaturi, 2004.- 300 s.

Аннотация

Привольнева С., Циганок А. История взаимосвязи функции и декорированной формы в архитектуре и дизайне. В статье анализируется взаимосвязь функции и декорированной формы в архитектуре и дизайне разных стран и времен. Взаимодействие функции и декорированной формы предопределялось внутренней логикой развития архитектуры и декоративно-прикладного искусства. История взаимосвязи функции и формы свидетельствует также о воздействии на архитектуру и дизайн определенных социально-экономических факторов и соответствующих эстетических взглядов.

Ключевые слова: архитектура, дизайн, декоративно-прикладное искусство, декор, форма, функция, художественные стили.

Abstract

Privolneva S., Tsiganok A. Relationship history of communication functions and decorated forms in architecture and design. The article analyzes the relationship of function and decorated forms in architecture and design of different countries and times. Interaction function and decorated form predetermined internal logic of the development of architecture and arts and crafts. The history of the relationship functions and form also shows the impact on the architecture and design of certain socio-economic factors and the corresponding aesthetic views.

Key words: architecture, design, arts and crafts, decoration, shape, function, artistic styles.

Стаття надійшла в редакцію 10. 03. 2016 р.

